

cover
story
063

Focus op duurzaamheid of toekomstwaarde:

**Marjan Minnesma en Friso de Zeeuw
over duurzaamheid en zendingsdrang**

Ze zijn het erover eens dat ze op een aantal terreinen van mening verschillen. Als het om duurzaamheid gaat, ambleert de een omwenteling, en kiest de ander voor geleidelijke verandering. Marjan Minnesma voert met tomeloze energie de kopgroep van duurzaam Nederland aan, terwijl Friso de Zeeuw zichzelf liever vooraan in het peloton van nuchtere denkers – en doeners – ziet. Maar tot hun verrassing hebben ze ook nogal wat gemeenschappelijk: hun betrokkenheid bij de Midden-Europese landen, bijvoorbeeld. En wat blijkt: ze zijn allebei enthousiaste muziekbeoefenaren. In heel verschillende genres, dat wel. Bovendien liggen hun woonplaatsen ook nog eens op een steenvoer afstand van elkaar: in het landelijke deel van Noord-Holland.

Prof. mr. Friso de Zeeuw combineert in zijn dagelijks leven een aantal functies. Hij is directeur Nieuwe Markten bij Bouwfonds Ontwikkeling, de grootste projectontwikkelaar van Nederland. Daarnaast is hij praktijkhoogleraar Gebiedsontwikkeling aan de TU Delft.

Mr. drs. Marjan Minnesma MBA is directeur van Urgenda, de actieorganisatie voor duurzaamheid en innovatie die Nederland sneller duurzaam wil maken. Ze werd dit jaar in de Trouw Top-100 opnieuw verkozen tot meest invloedrijke Nederlander op het gebied van duurzaamheid, en sprak in die hoedanigheid de 'Groene troonrede' uit.

Beiden zijn veelgevraagde sprekers op congressen, seminars en symposia.

Dat brengt ons al direct op het thema 'zendingsdrang'.
Marjan: "Ik ben vaak de enige vrouwelijke spreker op dat type bijeenkomsten. Hoe dat komt? Geen idee. Misschien hebben mannen meer zendingsdrang; vinden ze het leuker om voor een groot publiek te staan. Vrouwen zijn meer van het regelen en het organiseren achter de schermen."

Friso: "In de communicatie zie je inderdaad veel vrouwen. In mijn vakgebied zie ik het aantal vrouwen gelukkig ook toenemen. Het 'veteranenlegioen', dat voornamelijk uit mannelijke babyboomers bestaat, wordt steeds verder uitgedund. Er is zeker vernieuwing gaande."

Marjan: "Maar je moet soms hard zoeken naar vrouwen die deskundigheid combineren met het plezier in dingen overbrengen op een groot publiek. Ik denk dat de nieuwe generatie vrouwen minder last heeft van podiumvrees. Nou ja, dat hoop ik in elk geval."

Duurzaamheid

In november vorig jaar maakte Urgenda bekend naar de rechter te zullen stappen als de Nederlandse regering zich niet aan de afspraken houdt die moeten leiden tot minder CO₂-uitstoot. 'Nederland en de EU zijn niet bereid de noodzakelijke reducties te realiseren', stelt de organisatie.

"Dat is wel een erg vérgaand middel om je doel te bereiken", vindt **Friso**. "Het is een wanhoopsdaad. Ik denk dat je weinig kans maakt bij de rechter; die zal jullie aanklacht puur juridisch gaan toetsen.

De doelstelling van dit kabinet is al behoorlijk ambitieus. Wat willen jullie dan? Overal weilanden vol met windmolens zetten? Dan gaat het landschap naar de knoppen. En windmolens op zee zijn gewoon te duur.

Naast wind- en zonne-energie en biomassa moet wat mij betreft worden onderzocht of we verder kunnen gaan met kernenergie voor de niet-fossiele energievoorziening.

Ik vind ook dat Urgenda te weinig aandacht heeft voor de mondiale strijd om de toegang tot grondstoffen, zoals zeldzame metalen. Dat is een keiharde machtsstrijd waarin China zich duchtig manifesteert."

Marjan: "We mogen onze kinderen niet opzadelen met de gevolgen van radioactiviteit, en we kunnen zonder kernenergie. Maar dat is voor ons niet het belangrijkste onderwerp.

Veel klimaatwetenschappers, de Wereldbank en de Verenigde Naties slaan alarm over de klimaatverandering. Ik probeer nog conservatief te denken, maar zelfs als je dat doet, zie je hoe snel het gaat. Als jij wist hoe hoog dat tempo ligt, zou je anders denken. En het gaat niet alleen maar om een graadje meer of minder; wij zien een enorm voedselprobleem ontstaan doordat in steeds meer delen van de wereld mensen niet meer in staat zijn om voedsel te verbouwen.

De overstromingen die in Nederland hebben plaatsgevonden, de storm die in New York zo veel schade aanrichtte; het zijn allemaal tekenen dat er nu echt maatregelen moet worden genomen. Als we zes procent van de Noordzee zouden gebruiken voor de bouw van een windmolenpark, zou dat voldoende zijn voor de elektriciteitsvoorziening van heel Nederland. Maar helaas worden er aan windmolenparken veel meer eisen gesteld dan aan kolencentrales.

De grondstoffenproblematiek is absoluut een ander groot onderwerp waarvoor veel meer aandacht moet komen. Lees mijn 'troonrede'! Daarover zijn we het dus eens."

Centraal-Europa en muziek

Friso: "Je ziet dat in tijden van schaarste de mooiste uitvindingen worden gedaan. Ik denk dat dat nu ook zal gebeuren. Kijk maar naar de Trabant die in de voormalige DDR werd geproduceerd uit duroplast (kunststof). De reden: er was niet genoeg metaal voorhanden. Er gebeurt pas wat als het voor mensen zelf urgent is. Dat type innovaties hebben we nu ook nodig."

Marjan: "Toch werd niemand heel vrolijk van die Trabant..."

Friso: "Het gaat mij om het feit dat schaarste creatief maakt. De Trabant is tegelijkertijd het negatieve symbool van de uitschakeling van de markteconomie.

Ik ben wel gefascineerd door de voormalige DDR. Het is een compact tijdperk in de tweede helft van de 20^e eeuw, en het heeft een enorme impact gehad op de levens van zo velen. Ik heb Berlijn een aantal keren bezocht in de tijd van de Muur, en ik ben meteen voor de bijl gegaan. Het leven was zo anders in Oost-Berlijn. Het rook er ook anders: naar bruinkool en tweetakt."

"Die fascinatie begrijp ik wel", zegt **Marjan**. "Ik heb zelf vijf jaar in Centraal-Europa aan energieprojecten gewerkt. Het viel me op dat mensen daar vaak heel erg belezen waren en ook gezegend waren met een enorm relativeringsvermogen."

Friso: "Er zat ook weinig anders op; ze moesten overleven onder een dictatoriaal regime. Maar inderdaad: het is een fascinerend onderwerp. Daarom heb ik ook een DDR-museum aan huis ingericht. Op 72 vierkante meter valt heel wat te zien. Kijk maar op mijn site www.ddr-museum.nl. Je bent welkom!"

Friso: "Ik ben gefascineerd door de vroegere DDR. Het rook daar ook anders"

Over hobby's gesproken: veel vrije tijd hebben Marjan en Friso niet. Desondanks maken ze graag tijd vrij voor muziek. Marjan speelt elke dinsdagavond hobo in 'Het Orkest', een van de betere amateur-symfonieorkesten. Friso is drummer bij smartlappenkoor Meezingkoor Waterland. Het koor treedt gemiddeld eenmaal per 14 dagen op. **Marjan:** "Hobo spelen betekent ook dat je veel moet oefenen omdat je anders de 'embouchure' verliest. En dan moet ik ook nog geregeld het huilwerk van mijn kinderen overhoren. Dus vrije tijd, tja..."

Koploper en peloton

Genoeg over de spaarzame vrije tijd; er zijn belangrijker onderwerpen.

Marjan: "Als het aan ons ligt, wordt elke woning in Nederland energieleverend. Ik heb enkele jaren geleden 50.000 zonnepanelen in China gekocht namens duizenden deelnemers aan 'Wij Willen Zon'. Door die actie zijn zonnepanelen echt op de kaart gezet. De financiering is in veel gevallen geen probleem meer doordat de zonnepanelen zo veel goedkoper én beter van kwaliteit zijn geworden.

Maar de massa heeft nog steeds de neiging om in oude patronen te blijven denken. Duurzaamheid wordt nog steeds geassocieerd met het beeld van mensen die met een paar dikke truien aan in een hoekje zielig zitten te wezen. Dat beeld moet óm: het is hip, jong en dynamisch om duurzaam bezig te zijn. Ik rijd in een mooie elektrische auto, die nu voor de deur van mijn kantoor staat op te laden. In de supermarkt kun je ook stilstaan bij wat je koopt. Ik koop appels uit de Beemster als die er zijn; niet uit Chili. En ik eet een paar keer per week geen vlees."

Friso: "Mijn leefwijze kun je niet echt duurzaam noemen. Mijn auto legt bijvoorbeeld 60.000 kilometer per jaar af. De manier waarop ons voedsel tot stand komt, vind ik belangrijker. Ik gebruik bijvoorbeeld de Viswijzer.

Bij Bouwfonds hebben we een nuchtere visie op duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen, die aansluit bij de opvattingen en bestedingspatronen van onze afnemers. Maar die benadering heeft ons wel in de top-drie van de Building Business Reputatiemonitor gebracht op het aspect duurzaamheid. Bij gebiedsontwikkeling hanteren we bewust een brede opvatting over duurzaamheid, die aansluit op de specifieke kenmerken van een locatie. Dan gaat het om natuur, landschap en waterkwaliteit, dus niet alleen om energie. In de mrebenadering brengen we milieu, ruimte en economie bij elkaar. Daarin passen ook zonnepanelen; in de Stad van de Zon (Heerhugowaard) alleen al 25.000 stuks."

Marjan: "Wij hebben het Platform Duurzame Gebiedsontwikkeling in huis, waar samengewerkt wordt met Bouwfonds. Voor Urgenda is het heel natuurlijk om integraal te kijken naar een locatie, dus hier is geen tegenstelling. Je ziet dat voor veel bouwbedrijven duurzaamheid de enige tak van sport is waar nog geld wordt verdiend."

Marjan:
 "Als je wist hoe
 snel klimaat-
 verandering gaat,
 zou je anders
 denken"

A man with glasses, wearing a dark suit jacket over a light-colored shirt, is seated in front of a brick wall. He is looking slightly to his right with a neutral expression. His hands are clasped in his lap. The lighting is dramatic, with strong highlights on his face and suit, and deep shadows in the background.

Friso:
“Weilanden
vol met
windmolens
zetten? Ik
moet er
niet aan
denken!”

Marjan:
"Duurzaam bezig zijn is niet: met dikke truien aan in een hoekje zielig zitten wezen"

Friso: "Met dat laatste ben ik het niet eens. In de woningmarkt bepaalt de afnemer de grenzen van de maatregelen die wij kunnen nemen. We zien dat de meeste kopers niet bereid zijn om een hogere prijs te betalen voor een woning met allerlei duurzaamheidsvoorzieningen die veel verder gaan dan de eisen die aan nieuwbouw worden gesteld. Daarom laten wij de koper de keus wat hij/zij nu wil, maar we zorgen er wel voor dat in een later stadium die zonneboiler of die zonnepanelen eenvoudig geplaatst kunnen worden: plug and play. Dat is de toekomstvoorbereide woning."

Marjan: "Het probleem is dat jullie werken met verouderde gegevens en prijzen. De prijzen die jullie hanteren voor zonnepanelen, kloppen al lang niet meer. Energiebesparende maatregelen zijn veel goedkoper dan bouwers denken."

Friso: "Volkomen onjuist: ons bedrijf heeft scherp inkopen in de genen. Wij willen mensen niets opdringen waar ze geen zin in hebben. Zeker in deze tijd telt elke euro! Bouwfonds kan het zich niet veroorloven om in de elitaire kopgroep te zitten. Wij willen vooraan fietsen in het peloton."

Marjan: "Maar dat peloton moet wel aansluiting hebben met de kopgroep!"

Woonlasten

Zijn ESCo's (Energy Service Companies; organisaties die de investeringen in energiebesparende maatregelen betalen én exploiteren) dan de oplossing? "Dat is zowat het enige reële nieuwe verdienmodel dat ik de afgelopen vier jaar heb zien langskomen. De rest is allemaal voodoo. ESCo's nemen uiteraard alleen die maatregelen waarmee iets te verdienen valt. Daar is niets mis mee", vindt Friso.

"Daarom moeten we het ook zelf doen. Bij Urgenda bekijken we of we ESCo's kunnen oprichten die het

energie-neutraal maken van gebouwen financieren", zegt **Marjan**. "Het energiebewustzijn moet toenemen. En de Trias Energetica moeten we ook vergeten. Niet eerst besparen en dan gaan kijken hoe je duurzame energie kunt produceren. Met die opwekking moeten we meteen beginnen! Voor 4.000 euro heb je 12 zonnepanelen, compleet met omvormer en montage. Dat is voor de meeste huishoudens voldoende voor 70 à 80 procent van hun elektriciteitsbehoefte."

Friso: "We moeten niet eenzijdig focussen op duurzaamheid. Het gaat ook om woonlasten en om ruimtelijke kwaliteit. Neem een project als 'Ruimte voor de rivier'. Daar zijn maatregelen in het kader van waterveiligheid verbreed tot integrale oplossingen. Maar dat we in de toekomst alleen nog maar drijvende woonwijken in het westen zullen bouwen, is een wereldvreemde gedachte."

Energie wordt in de naaste toekomst hét betaalbaarheidsitem (naast de zorgkosten). De prijzen van vastgoed dalen, maar de tarieven voor energie zullen blijven stijgen; ook door de transitie naar duurzaam."

Stadslandbouw en kleinschaligheid?

Marjan: "De druk op overheden en achterblijvers komt van een steeds grotere beweging van onderop. Je ziet steeds meer nieuwe duurzame ondernemers, honderden lokale energiecoöperaties, actieve gemeenten en regionale landbouwinitiatieven. Daardoor ontstaat druk op de nationale overheid. Die kan het proces uiteindelijk versnellen door steun te geven én door goede regelgeving. Daardoor komt de kanteling tot stand die nodig is."

Friso: "Stadslandbouw is een leuk randverschijnsel, maar het wordt ideologisch zwaar geladen. In het algemeen heeft kleinschaligheid zeker voordelen. In mijn vakgebied zie je dat de 'hofjessfeer' enigszins aan populariteit wint, ook in Vinexwijken. Maar we zijn echt niet op weg naar een samenleving waar kleinschaligheid de boventoon gaat voeren. Ook hier zie je de neiging tot romantiseren. Kijk maar eens hoe moeizaam verenigingen van eigenaren vaak functioneren. Ook kleinschalig samenwerken is weerbarstig."

Marjan: "Maar de plofkip is uit de supermarkt verbannen door een simpele actie van een aantal mensen!"

Agree to disagree, is de conclusie

Friso: "Bij de realisatie van gebouwen gaat het voor ons om gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde. Over toekomstwaarde moet je bij elk project nadenken, maar hoe het werkelijk uitpakt, blijkt later."

Marjan: "Klopt, maar je moet gewoon geen gebouwen meer neerzetten waar een gasleiding in zit."

Friso: "We moeten kiezen voor de weg van de geleidelijkheid."

Marjan: "Dan gaat het dus te langzaam." ■